

Берлінський день (збірка)

Остап Вишня

ЗМІСТ:

Поїхали

Приїхали

Клапті вулиці Берлінської

Берлінський день

Берлінські коні

Поїхали...

Без причини й болячка не сяде.

Для поїздки за кордон, отже, виходить, треба мати причину.

Наукові командировки останніми часами загубили подекуди свою вагу.

Приходьте ви, приміром, до будь-якої установи, що має право командирувати вас за кордон, і говорите:

– Удосконалитися мені, знаєте, слід. Так у мене пішла наука, що без закордону, як без рук. Дайте мені командировку за кордон, так як, хай мене бог уб'є, за два тижні вам соціалістичне будівництво закінчу. Раз – два! – і соціалізм!

Ну і, звичайно, витягаєте посвідку від тої установи, де ви працюєте, що вам справді таки командировка за кордон потрібна, як вода. Як повітря. Як нагрузка.

Тоді вам та установа каже:

– Да... Справді таки ми бачимо, що командировка вам, безперечно, потрібна. Але майте, товаришу, на увазі, що, як свідчать фахівці, жіночі панчохи радянського виробу, а також і черевики наші не гірші, як і закордонні. Беручи під увагу мито, вони й не дорожчі. Потім: ви маєте право провезти тільки два костюми, так що, коли зважити вартість падорожі, мито, дорожнечу прожити за кордоном, багато не виграєте... А ліцензій тепер не дають. Обмотувати себе жіночими панталюнами та мережками незручно, бо попадете на кіно-фільм. Провезти валюту через Шепетівську митницю все одно не вдасться, бо митниця наскрізь бачить, хто везе валюту...

– Ах, так... Ну, тоді я подумаю...

– Подумайте...

Краща й поважніша причина для закордону – хвороба.

З хворобою виїхати легше.

Тільки не робіть так, як одна знайома моя дама робила.

В лікарській комісії, куди вона звернулась по свідоцтво, що їй треба лікуватися за кордоном, вона впала в "непритомію" і, коли їй дали понюхати нашатирного спирту,

прокинулась і застогнала:

- Ох! Де це я? А що можна з собою везти з закордону? У вас, - казали мені, - є такий список. Ох! Ох!

І знову знепритомніла.

Так не робіть - "засипетесь".

Найпевніше: щоб поїхати за кордон, бажаю вам придбати харрошу язву в шлунку. Круглу.

Як її придбати? Хай колись на дозвіллі розповімо. Харроша буде язва...

.....

Ну, от у вас уже в руках закордонний пашпорт. Всі вже про це знають.

- Їдете ?

- Їду.

- Так ви, знаєте, мені перо автоматичне.

- Добре.

.....

- Їдете?

- Їду.

- Так ви може б мені шляпу.

- Добре.

.....

- Так ви б мені краваток штук за три.

- Добре.

.....

- Ех, які там іграшки для дітей. От би мійому Юркові велосипедика, Маринці ведмедика. Тільки не маленького, а більшого. Там такі є волохаті.

.....

- Їдеш?

- Їду.

- От добре. Ну, й повезло. От послав же господь язву. Так ти ж там і нам щось таке.

Бльокнотів там. І ножики. І олівців отих автоматичних. І шкарпеток.

- А жінка моя дуже просила светр і фільдекосових панчіх...

- Товариші! Може кому рояль Шредерівський* привезти? А може автомобіль?

Сидячи у вагоні, ви дивитесь у бльокнот і підраховуєте, скільки чого треба вам привезти з закордону.

Підраховали: 13 шляп, 43 краваток, 23 парі черевиків, 110 пар жіночих панчіх. 87 автоматичних пер, 15 дюжин олівців, 5 велосипедів, 7 ведмедів...

Темніє у вас в очах і ви, дивлячись на зелені жита, уперто думаєте:

- Ну добре! Обмотаюсь! Позатикаю дещо в черевики! Велосипеди здам у багаж! А

куди я тих ведмедів позасовую?

.....

Дорога Шепетівська митнице! Коли я вилізу з вагону товщий удесятеро, як їхав за кордон, думай, будь ласка, що то я так поправився у німецькій санаторії. Коли в мене з ушей торчатиме по ведмедю, а з носа по шляпі, думай, що то мені лікарі приписали всі дірки на дорогу позатикати.

Ну, що ж я маю робити?! Я ж за кордон їду!

Їдемо.

- Так ви ж, товаришу, дивіться. Raucher - це для куріїв, а Nichtraucher - це для некуріїв.

- А яка "друга кляса"?

- Zweiter klasse! Так і кажіть на вокзалі!

- Кому казати?

- Та там, хто вас поспитає, тому і кажіть.

- Ага. Їх хабе цвайтер клясе. Їх хабе цвайтер. Ї хабе цвайтер...

- А на вокзалі дивіться, де написано "Ausgang", туди й виходите. "Авсганг" - значить "вихід".

- Ага... Як вихід?

- Авсганг.

- Ага! Авсганг... авсганг... авсганг... Ну й трудне слово...

- А приїдете, дивіться: буде написано: Bahnhof Friedrichstraße, там і вставляйте: "Бангоф" - вокзал, "штрасе" - вулиця. Там і вставляйте.

- Ага... Значить так: "Їх хабе цвайтер клясе". "Авсганг" - вокзал. "Бангоф" - вихід. Ага.

- Та ні. Навпаки.

- Як навпаки'? "Їх хабе цвайтер клясе" - вокзал.

- Та ні.

- Ага. "Бангоф" - вокзал.

.....

- Цванціх. Драйціх. Фірцих. А там же ж як, після того "авсгангу?"

- А там питаєте.

- Питаєте. Ну, добре, питаю. Як уже ми там питатимемо, а питати треба.

Їдемо... Їдемо... Їдемо...

Шепетівка...

А ви знаєте, під'їжджаючи до Шепетівки, якось тоді робиться "каламітно". Не те, що тобі там доведеться через митницю проходити... Митниця - вона собі митниця... Що митниця з нашого брата, коли він за кордон їде, може, "стребувати". Нічого.

Їдуть же ж у командировку так, що ані лялечки на ньому, ані нижче лялечки. Один

із подорожніх дуже жалкував:

- От, - каже, - погано. що не можна за кордон голому їхати. Все б таки воно звідтам більше б узяв.

Я йому:

- А ви б, - кажу, - сажею вимазались та два-три бюстгальтери поганеньких почепили б і їхали. А як би хто спитав, сказали б:

- Уніформа в нас така.

Не в митниці справа.

Під'їжджаючи до Шепетівки*, хочеться назад чкурнути. От так тебе й підмиває, злізти й майнути знову на Київ. Перескочиш бо Шепетівку, і нікого ж у тебе не буде... А нікогісінько... І що найдорожче залишиться - це червоний паспорт... І хапаєшся ти за нього весь час.

- Не дай бог - вискочить. Пропав.

А коли вже з Шепетівки на Здолбунів* їдеш, тоді тихо-тихо у вагоні.

Чого воно так тихо? Так, ніби поховав когось, чи що?..

Встає прикордонна сторожа. І так тобі шкода тої сторожі, як рідного батька.

Невтральна зона...

"Моhулjanу". Білі орли скрізь. І порожньо, порожньо на станції... Станція "Могиляни"*.

- Прошу пана! Пашпорти!

Озираєшся... Хто ж тут, думаєш собі, пан?

Дивиться на тебе людина. На голові каска чорна, на касці орел білий, і каже тобі "пан".

Виходить, що, значить, я пан. Як швидко! Яких небудь 10 кілометрів, - і я вже "пан"!

Польща.

Приїхали

Польща, значить...

Їдемо... Ідемо... Їдемо...

Обабіч залізниці вузесенькі-вузесенькі смужечки поля. На смужечках тих житечко росте, ячмінь, картопелька...

Вузесенько-вузесенько так росте...

А іноді серед смужечок серед тих, вузесеньких, суцільні такі, великі-великі лани порозлягалися. Як море лани. серед дрібненьких струмочків.

Що це значить?

Не знаю: я у внутрішні справи чужої держави не втручаюсь і не втручатимусь.

Польща - держава. Вона - за Могилянами.

Польща - хороша держава - мені ще раз її треба переїздити.

Як їдеш, так і праворуч Польща. і ліворуч – Польща, і так просто – Польща. Скрізь Польща.

Як проїхав Могиляни, так уже скрізь населення суто вже польське.

Далі – Здолбунів, Рівне, Ковель.

Польща.

На Здолбунові пересідати на Варшавський поїзд.

Гроші вже там не карбованці, а злоти.

А як сідаєш у спальний вагон, та вам кажуть:

– Ви ж провідникові на чай дайте, бо він плати не дістає. І покоївці, що ото ліжко вам послала, дайте, бо вона плати не дістає.

– Гаразд.

Кажуть, що ніби в Польщі багато в'язниць, де сидить багато селян отих, що на Волиню, на Холмщині, на Підляшшю, – польських селян, – так цього не помітно. Ніч. Темно вже. І так аж до Варшави – ніч.

У Варшаву поїзд приходить вранці. Там пересадка на Берлінський.

У тім уже поїзді є вагони аж до Берліну.

У Варшаві на вокзалі народу чимало. Офіцери.

Я вже звик, що я "пан". І всі пани...

За Варшавою, аж до Німеччини. так само Польща.

Лани. На ланах полільниці. Полють, плазуючи навколішках. І біля кожного невеличкого гуртка полільниць чоловічина з люлькою в зубах.

Він або сидить на межі, або стоїть над дівчатами, ручки в кишені позакладавши. А дівчата – навколішках.

Я став біля вікна та:

– Товариші дівчата! Доки ж ви плазуватимете на колінах... Та час уже розігнути свою спину та показати всім експлуататорам, що ви вільні, ви рівні...

Сам собі подумав і сів...

Корови скрізь пасуться. Корови чорнорябі. Голанські... А далі королева нідерландська. Це – аж за Німеччиною.

Польща – республіка, в неї є президент. Не вірите? Їй-богу, є. Що його не чуть? А чого йому кричать...

Їдемо...

Всі до мене:

– Прошу пана! Прошу пана!

Я не витримав, устав, та:

– Товариші! Пани всі в Чорному морі. Та доки ж ви один одного, й мене, грішного, панами величатимете? Та коли ж ви панське ярмо скинете? – сам собі подумав і сів.

Лани... Лани... Лани...

Їдемо.

В купе зо мною молодий чоловічина сидить та все на мене дивиться. а потім каже:

- Шпрехен зі дойч?

А я йому:

- Ні!

- Франсе?

А я йому:

- Ні!

- Інґліш?

А я йому:

- Ні!

Мовчить він.

Тоді я почав.

- А ви, - кажу, - по-українському, щоб на першу категорію, можете?

- Ніх, - каже, - ферштейн.

- Тото ж.

А він почервонів-почервонів. А я йому:

- Що ви мені, - кажу, - дойч, франсе, інґліш... Перелякали, думаєте. Та я з такої країни, що своєї рідної мови не знає, а ви мені: "інґліш".

Дивлюсь, перестрашився.

- Не бійтесь, - кажу, - я не сердитий.

Їдемо!

Поїзд летить. Зупиняється тільки на більших станціях, а менші пролітають повз: ні вдивитися тобі, ні помітити, яка така станція, що за місцевість. Летить.

Ст. Торунь.

Стоп. Тут швиденько одчіпляються наші ваґони і причіпляються до поїзду, що їде прямісінька до Берліну.

Раз-два і летимо до німецького кордону.

Не зчувсь, коли в поїзді вже до вас:

- Майн хер! Біте шен, пас.

О! То був "паном", тепер уже "хер".

Просто тобі трансформація...

Кордон німецький. Ст. Шнайдемюле.

Яка чистота. Така чистота, що забруднити чимось хочеться. Ну, ясно - не звик же, щоб на станції було так часто.

Проходять урядовці з митниці. Нічого не дивляться, тільки питають:

- Kaviar*?

- Нема, - кажу. - А що воно за кав'яр такий, не знаю.

А в клубі Блакитного* не раз їв.

На кав'яр тут великий попит. Що б було захопити пудів хоч з десяток?!

Так і знайте: хто їхатиме за кордон, везіть кав'яр пудами: Шепетівська митниця

заробить.

Поїхали далі...

Лани... Ліси... Луки..

І лани чисті... І ліси чисті... І дуки чисті...

Жито рівне-рівне, – ніби його путящий цилюрник під-"йоржика" постриг.

Ліс. А що ви гадаєте: думаєте, що німці у себе своє дерево позаводили. Нічого подібного: наша таки сосна росте, наш кленок, наш бересток. Тільки назва друга, а дерева наші. Не видумали свого.

На луках корови пасуться. І здебільшого – голанські.

– Ну, – думаю, – коли є корови, – повинні бути на шляхах і кизяки коров'ячі.

Нема. Уявіть собі, нема кіз'яків!

Я ж пам'ятаю, що на Коробовім хуторі (дачна місцевість біля Харкова) ми колись із проф. Авериним* сперечалися що до тамтешнього ґрунту.

– Ну з чого, – питаю я його, – оцей ґрунт складається?

Він відповів твердо і рішучо:

– З коров'ячих киз'яків. Хіба не бачиш? Та не тільки ґрунт. І я, – каже, – в киз'яках, і ти в киз'яках, і діти всі в киз'яках, і голова в киз'яках, і борщ з киз'яками.

А тут коров сила, а киз'яків не видно.

Річ дуже проста: корови тут виховані: то вона пасеться-пасеться, а потім до пастуха:

– Біте шен! Іх мете ін туалетен ґеген!

Це по-нашому:

– Дозвольте вийти.

І йде.

Наші ж треклятуші корови, хоч де б вони паслись, обов'язково витуалетиться тоді, як до ґанку підійде. Або коли її доять.

Їдемо.

Жита рівні-рівні на полях. І пшениці... І чисті-чисті...

Просто потолочити хочеться – такі вони рівні й стрункі.

А поміж ланами шляхи. Та хоч би ж тобі де-небудь хоч одна вибоїна.

Скрізь шоса, і скрізь рівна шоса...

І понад залізницею шоса... А понад шосою стежкою біленькою стежечка стелеться: то доріжки для велосипедистів.

Багато-багато на велосипедах їздять. І старі й малі... І бабусі й дівчата.

От – бачиш – гурт дівчат буряки поле. А на межі велосипеди лежать.

Ось штук із п'ятеро жінок велосипедами женуть понад колією. Видко, селянки...

Дивно...

І дивно не те, що вони їдуть на велосипедах, а те, що ніхто їм у слід не тюкає.

Дивився я на ту картину та й думав: що якби мою матір був підсадив на велосипеда

- хай би вона селом мигнула.

Боже мій!..

Зразу б:

- Тю! Тю-у-у-у! Ара-ра-ра-ра! Фффю-ю-ю!

Та я б, мабуть, і сам тюкав.

А тут ні тюкання, ні свисту.

Ах, ці німецькі шляхи! Ах, ці німецькі дороги!

Пара коней, а за ними дві величезні гарби з сіном, одна до одної поприв'язувані.

І йдуть собі невеличкі коненята, весело голівками помахують.

А в нас:

- Скільки взяли?

- Та півтори копиці! Та й то хто й зна, як воно там, у тій калюжі, чи вискочу, чи ні.

- А коли ж ви ту калюжу засиплете?

- Хай її чорти засипають! Що я її засипатиму, коли у мене може якихось возів на три того й сіна.

Ах. ті шляхи! Ах. ті дороги!

Ті шляхи й ті дороги пообсажувано в Німеччині яблунями, грушами, сливами.

І ніхто їх не стереже.

От, красти!

Я не знаю, хто за тих німців роботу робить, коли вся та садовина поспіває.

Коли ж ти робитимеш, коли тут тобі: одно ходи та крадь. Одно ходи та крадь.

Крадь і не озирайся, бо ніхто його не стереже, ніхто не всадить тобі заряду соли в твою індивідуальність.

Німецькі села... Кам'яниці. Електрика. Брук.

Видко в дворах авта...

Будинки якісь такі гостродахі, двоповерхові.

Не видно по дворах возів без коліс, не видно біля ґанку гною. В загонах для скоту корови стоять не по пузо в кизяках...

Пара косарів (коси за плечима) на велосипедах проїхали...

Он іде стара овець.

- Невже то, - думаю собі, - вівці? А чого ж над ними нема хмари пороху?

І не чхають од тої пилюги ні вівці, ні пастухи, ні подорожні.

Їдемо...

Лани... Села... Лани...

І так аж до Берліну.

Берлін...

Один "бангоф", другий, третій...

Нарешті наш – "Фрідріхштрассе".

– О боже мій! Де ж той, як його, – "авсганг"?

Ось він! Ну, господи благослови!

– Майн хер! Майн хер!

– Та "хер" то я знаю, а от як нам до отеля дістатися?

– Біте шен...

.....

Готель.

Як же тут з хазяїном чи з швейцаром?..

– ... Іх. Ніхь. Ніхь. Іх. Ніхт шпрехен дойч.

А хазяїн:

– Что значить? Говорите по руські. Откуда?

– З Харкова.

– Давно билі в Одесі?

.....

Трохи не кинувся цілувати.

.....

Приїхали.

Клапті вулиці Берлінської

Берлін.

Добре, як би було можна про Берлін так шрайб-шрайб і вже вам про весь Берлін нашрайбав*. Нашрайбаєш лихої години, коли самого населення, кажуть, тут чотири з половиною мільйони.

Я спробую так сковзнутись по Берліну. Зверху.

І то тільки краєчком. Клаптиками.

Берлін нашому братові тяжко, дуже тяжко спостерігати.

Ти так став, зосередився, зробив спостережливо-розумне лице, а тебе зараз щось і перелякало.

Загуло або під тобою, або над тобою, ревнуло або перед тобою або за тобою.

Ну, і зразу сіртонешся або назад, або вперед, або присядеш, або підплигнеш.

Ти тікаєш од заднього ворога, а вже перед тобою щось або дзвонить, або гурчить, або реве.

Ти присядеш, а воно під тобою тільки гур-гур!

І така тобі скрізь турбота, що ніяк себе не зосередиш, а особливо, як ото вулицю треба переходити.

Націляєшся вже, націляєшся, а потім ніби тебе хтось батогом оперізає – мчиш, як на перегонах.

Тубільці на тебе дивляться: людина, думають, або сказала, або вдома у неї горить.

А як же ж ти не мчатимеш, коли воно скрізь щось їде. Зверху в тебе надземна залізниця, знизу – підземна, а по вулиці авто, мотоцикли, велосипеди, трамваї, коні щось везуть, собаки щось тягнуть.

І в кожного або свисток, або гудок, або дзвінок, або батіг ляска, або собака гавка.

І кожний же, – ти так гадаєш, – обов'язково тебе переїде.

Тяжко спостерігати нашому братові берлінське життя.

Що ж вам спадає в Берліні на очі?

Перш за все треба констатувати, що для Берліна пари очей замало. Не вистачає їх, бо сильно дуже багатько дечого спадає на них. Спадає й мигтить.

Вулиці... Вулиці взагалі, як вулиці, з усім своїм гамузом і зокрема брук... "Мостові". Вони чорні й чорносині. І блищать. Вони так блищать, як блищить лід на ковзанці. Вони всі асфальтові. Вони якісь м'ярко-блискучі. Вони так блищать, що хочеться розігнатись і посковзнутись... І здається вам, що коли б ви посковзнулись на якійсь там Фрідріхштрассе, то летіли б аж до Вітенбергпляцу.

Авто й автобуси, мотоцикли й велосипеди котяться там безшумно.

І навіть величезні коні першерони, що возять по Берліну пиво в бочках на величезних "гарбах" з грубезними залізними шинами на колесах, не роблять – ні коні ні гарби, – ніякого гаміру... Цокотять тільки підкови в коней.

Коли б отака чортовина проїхалась повз редакції, то напевно б ми всі вирішили, що за Люботином землетрус на 10½ балів і хапалися б за одвірки.

Оті "мостові" якось заворожують вас і очі ваші в себе втягають, Так от стоїш і дивишся на них, а вони в собі, мов у дзеркалі, одбивають вас, одбивають авто, мото, коней, собак, людей...

Чудесні мостові... В посуху вони вогкі, а в дощ сухі.

А посеред вулиці – на перехресті, – шуцман*. Обов'язково шуцман.

Він – увесь синій і в синяві своїй величний. А голова його вилискує чорною каскою з білим спереду орлом.

Він – повний контраст берлінській вулиці. Вулиця – метушлива. Він – спокійний. Вулиця – галаслива. Він – тихий. Вулиця – строката, він – тільки синій. Вулиця – нервово-рухлива, – його рухи пластично-повільні й певні.

Коли він зупиняє рух з одного боку і дає напрям рухові з другого – такі рухи руками робить, мабуть, тільки римський папа, благословляючи народ, коли народ той цілує папину пантофлю.

І рух його – закон для машин, для коней, для собак і для людей...

Дивна берлінська вулиця...

Крамниці... Вивіски... Рух... Балачки...

І хоч би тобі одна українська вивіска. І хоч би ж тобі одне дeneбудь українське слово.

Та ніде анічогісінько.

Мала дитина, й та вже по-німецькому! А боже ти мій!

Українізації в Берліні не провадиться ніякої.

Якось на розі одної з улиць бачу щуцмана з червоною пов'язкою на рукаві, а на тій пов'язці білими літерами написано:

"Говорит по-руски".

"Parle français"

і т. д.

Щось аж сім чи вісім таких написів. І по-італійському він говорить, і по-англійському, і по-польському, і по-чеському. Підходжу і питаю:

- А по-українському можете?

- "Палакать"?

- Хоч би, кажу, й "палакать".

- Понимаю "палакать".

- Ну, добре, кажу, що хоч "понимаєте".

Ото тільки одного й довелося побачити за цей час. Подивлюсь, як буде далі...

Доведеться, очевидно, запротестувати, що так мляво тут з українізацією.

І взагалі куди дивиться комісія по українізації.

Написи...

Одні написи на смерть мене перелякали.

На вулицях, особливо на перехрестях, на майданах, у скверах, бачу величезні написи:

Abort (Аборт)*.

"Heppen". "Damen".

"Для чоловіків", значить, і "для жінок". Спантичався зовсім. На вулицях, думаю собі, аборти роблять. От, думаю, техніка! Чого дійшли! І не тільки жінкам, а й чоловікам. Я тікаю... Подивляться, думаю, в яке-небудь шкло на тебе, вирішать, що й тобі аборта зробити треба.

- Лягай, - скажуть.

- Ну, вже, - думаю, - краще втечу.

Як уже тут і на чоловіків таке лихо нападає, поїду додому та там краще родитиму... Все таки на дитинку щось і грошенят на пелюшки капне, - "капля молока" є...

А тут де я її шукатиму?

Ну й техніка!

Вулиця... люди... Чоловіки й жінки...

Ну, трохи чистіше вдягнені як у нас. Добротніші вбрання, дебелиші черевички.

Але особливого шику, я б сказав, - нема.

Ще в кафе, на головних вулицях, там шикарніший народ. Жінки, особливо... Але їхні погляди, їхні рухи, жінок отих самих, показують, що народ вони з думками "не дуже

важкими", і дивляться на нашого брата такими очима, що нема в них різниці нації, соціального стану і партійної приналежності.

Роль в тих поглядах відіграє тільки "марка".

Можна й долями.

Кафе, кафе, кафе.

Скільки ж їх тут, отих кафе.

На кожному кроці, на кожній вулиці, на кожному розі...

І повні.

Кажуть, що німець дві третини свого життя проводить у кафе.

Можливо... Бо справді така сила по кафе народу...

І вранці, і вдень і ввечері...

П'ють каву, п'ють якісь рожеві напої через дудочки, їдять морозиво...

А як багато по тих кафе жінок не особливо важкої поведінки!

Мені казано, що в Берліні таких жінок зареєстровано щось із 50 тисяч.

Я, звичайно, їх сам не рахував, але з того, що бачив, не менше, мабуть.

І працювати страшно. Ви можете бачити їх у кафе і на ріжках вулиць і рано вранці, і в обід, і в полудень. і ввечері.

Чи вони цілими днями працюють, чи позмінно?

У всякім разі праця їхня не припиняється ні вдень, ні ввечері, ні вночі.

Попит, очевидно, не менший, як і пропозиція.

Авто... Таксі так звані.

Скільки їх тут. Десятки (як не сотні) тисяч! По всіх вулицях безкінечними валками летять вони туди й назад.

Всі такі одмітні. На його возі кругом іде смуга з чорнобілих квадратів.

Одна смуга - "однокінний", - малий тариф. Дві смуги - "парокінний" - більший тариф. І їдуть, їдуть і їдуть...

На перехрестях дивляться на шущманову руку й, за його командою, або цілим натовпом зупиняються, або проскакують далі...

Де шущмана нема, там рухом регулюють великі сигнальні ліхтарі, що висять над перехрещуванням вулиць.

Зелений колір - їхати вільно.

Червоний колір - Halt! (Стій!)

Сигнали ті подаються автоматично.

І нема того, щоб хто-небудь не зважив на сигнал, проскочив далі, коли сигнал показує червоне.

Я довго спостерігав. От летить авто, як скажене, і путь вільна перед ним. Зирк - червоний колір! Миттю - гальма! І стоятиме, чекатиме зеленого сигналу, хоч би було перед ним перевільно!

Дисципліна...

Кажуть, що дисципліна, взагалі, річ не погана не тільки в Берліні, а й у Харкові.

* * *

Вулиці... Будинки...

Кажуть, що в Берліні є закон, що забороняє будувати хмародряпи.

Більше як на п'ять поверхів тут домів нема.

Через те Берлін не давить. Він заворожує. Він милує безкінечним числом садків своїх. Він – буквально кучерявий.

Які тут, у Берліні, садки! Які парки!

Тір гартен один чого варт. Величезний парк посеред Берліна. Який він завбільшки? Хто зна! Може, в сто разів, може, в тисячу більший за Харківський комунальний парк*.

Тільки ж весело-зелений. І чисто-зелений. Бо німці вміють ходити по парку, вміють їздити не по траві, а по алеях, по доріжках.

І біля нього, і круг нього, і серед нього, в кам'яні швори взята, тече річка Шпрее.

Вона його поїть, а він зеленими своїми вітами її захищає.

* * *

Вулиці... Пиварні... Пиварень у Берліні сила, як і кафе. Пиво, – кажуть, – не пиво, а диво.

Але, – я ж кажу, – "кажуть". Не писатиму про берлінські пиварні, не хочу. Хай собі "кажуть", ті кому можна це казати*.

Харашо по Берліну пересовуватися.

Хочеш – трамваем, хочеш – автобусом, хочеш – підземкою.

На всіх вулицях, по середині, ви бачите величезну синю літеру "U" (У).

То там Untergrund – підземка.

Сходите сходами під землю, берете квитка, підбігають електричні поїзди – і катайтесь куди хочете, хоч на край Берліна за 20 пфенінгів.

Можете за ті 20 пфенінгів хоч цілий день їздити, аби спід землі не вилазили, бо там ніхто у вас квитків не перевіряє.

І на трамваях такі порядки: взяли квиток – і можете з ним пересідати з трамвая на автобус, з автобуса на підземку. Аби в одному напрямку їхали.

А попав на підземку – катайся, куди хочеш.

От би в Харкові отаку штуку.

Ніж сидіти ото, куняючи, в радустановах, або десь у вузі і на лекції – махнув би під землею й катався б собі, аж до того часу, коли обідати час.

Вулиці... Люди... Чоловіки... Жінки...

От тільки що: ноги в німкені, по мойому, завеликі.

Ідеш, приміром, вулицею і бачиш: щось таке з-за рогу витикається.

Придивляєшся, аж то жіноча нога. Німкеня ще серед вулиці, а нога вже за рогом.

Ну, бог з ними, з ногами.

.....

Чимчикую якимось вулицею. Чую на губних гармошках жарять на голос:

- "Червоні лави переможуть все". "Червоні лави переможуть все".

Дивлюсь, - трое хлопців, школярів, марширують вулицею й виграють нашої.

Та я тоді став та вже людським голосом і піддав: - "Нехай живе комуна і свободи стяг"*.

Берлінський день

Спробую дати приблизну схему берлінського дня.

Приблизну через те, що в деталях, щоб ухопити день у Берліні, треба чимало тут в "ашінґерах"* ковбасок з німцями навстоячки з'їсти, запиваючи їх чорним мюнхенським пивом.

Знаєте, що таке "ашінґер"? Знаменита установа.

Один знайомий доктор, показуючи мені Берлін, якось промовив:

- Ходім у тутешній церобкооп*!

- Ну? Хіба є? Та господи!

І повів він мене в "ашінґер".

"Ашінґер" до церобкоопу так подібний, як, наприклад, теперішній німецький прем'єр Мюллер* на соціаль-демократа.

В "ашінґері" нема черги, нема зелених книжечок, і небагато прикажчиків.

Буфет. На буфеті сила всіляких бутербродів, "помпа" з пивами різними, і жлукто* нікелеве з гарячими ковбасками.

А в залі високі столи-стояни з тарілочками, з ножами, виделками, з перцем, з сіллю й з гірчицею.

Забігає клієнт, хапає разок ковбасок або бутерброди, шклянку, таку завбільшки, як невеличка макітра, пива, стає біля стояна і навстояк це все "потребляє".

І все це швидко, швидко, швидко. На ході.

Ціни на всьому показані. Не дуже дорого. Чисто, смачно і з гірчицею.

Гірчиці тут, між іншим, дуже багато їдять. Аж страшно.

Чи то вже воно життя їм таке солодке, чи що, а тільки ж так її мегелять, як у нас хліб.

А от щодо хліба, так тут дуже сутужно. Не дають хліба до страв.

Наш брат тут велике здивування по рестораціях викликає, коли обідати сідає...

І все через той хліб... Ну, звичайно, одним-двома манюсінськими шматочками, що їх тут подають до столу, православна людина, та ще з України, не може задовольнитися аж ніяк.

І ясно:

- Дайте ще brot'yl

А потім:

- Та дайте ще brot'yl

Умегеливши з десяток невеличких франзоликів (тут франзолики печуть

манюсінькі, – не більше, як третина нашої п'ятакової булки), земляк чухається, а потім несміливо:

– Чи не можна ще отого, як його, brot'у?

Тоді вже в гер-обера починає на голові дубіти волосся, в всі столи кидають обідати і дивляться на земляка:

– Людина, мовляв, зараз померати буде.

Смерті, розуміється, не буває, а трагедія для нас велика.

А як же ж не бути трагедії, коли ми звикли до такої на обід паляниці, що нею можна було б полк німців ув обід нагодувати.

У нас же ж є такі "примірники" (розказував мені один агроном), що "потребляють" в день 7 фун.* хліба офіційно. А неофіційно ввечері:

– Федоре Михайловичу! Так що на вечерю хліба не стає. Додавки дайте.

.....

Ой, заїхав.

Мені ж про берлінський день треба.

Почнемо зранку.

6 годин ранку.

Тихо-тихо.

Аж ось починають показуватись велосипеди: рушив на роботу робітник.

Робітники, робітники, робітники...

В своїх "проз одежах", здебільшого синіх, або корицевих, труджені сірі обличчя, у кепках, із сигарами в зубах. Вони з чверть години заповнюють вулиці. Особливо подалі від центру. Промайнули – й нема.

7 годин ранку.

Час собачий. Певніше – час собачого туалету. Наймички й хазяйки виводять на цепках, на шнурках і на шнурочках "друзів людських".

І на вулиці нараз спостерігаєш таку картину: геть, куди дістане око, бачиш підняті над стовпчиками собачі ноги.

І яких же тільки тут собак ви не побачите: од наймініятюрніших до величезних спокійно-байдужих сен бернарів. І левретки, і болонки, і пуделі, і добермани, і сірки, і лайки, і бровки, і ірланці, і англійці, і німці, і гріфони, і такси, і вовки-вівчарі, і доги, і сен бернари, і япанські, і не розбереш, які вони в лихोї години. Іноді бачиш такого пса, що скидається не то на індика, не то на вівцю. Кучеряве, з довгою мордою, з коротким хвостом, з ушима до землі. Очі збоку, ноги – передні ззаду, задні спереду. А собака! Факт! Бо перед стовпчиком ногу задирає.

Німці, мабуть, уже дійшли культу собаки. Страсть, як вони люблять собак. Ставляться вони до них з особливою якоюсь любов'ю, я б сказав, навіть з ніжністю. Ніде ви не побачите, щоб хтось ударив собаку, ніде ви не почуєте, щоб собака заскавучав. Собаку дуже рідко побачиш у наморднику. Щоправда, ви ніде не побачите безпритульного собаку. Собака на вулиці ніколи не буває сам, – завжди з хазяїном. Або на цепку, або біля ноги.

Собака в німців – корисна тварина. Вона або сторож, або – помічник у роботі. Силу бачите тут таких картинок: собака везе воза. І не маленького воза, а порядного собі воза, бо брук тут гладенький, і везе вона його легко.

Собаки – провідники інвалідів сліпих. Звичайна картина на вулиці, коли собака в особливих нарізничках, з червоним на них хрестом, – веде сліпого або везе у візку безногого.

На демонстрації "Червоного фронту"* цілі тисячі були таких інвалідів з собаками.

Картина грізна! Мemento!*

Біля крамниць, куди з собаками покупців не впускають, біля дверей особливий "собаков'яз", де прив'язані собаки дожидають, доки їхні хазяйки (здебільшого, хазяйки) вийдуть із крамниці.

Собака у німців у пошані і має свій ранішній час для туалету.

7-8 годин.

Школярі – до шкіл. Геть заливаються вулиці різнобарвною юрбою німецької "зміни". З галасом і з веселим сміхом пробігає вона німецькими вулицями.

За ними – хазяйки на базар. З кошиками, з торбинками, з валізками. Біжать по фляйш (м'ясо), фіш (рибу), бутер (масло), брот (хліб), мілх (молоко), гемюзе (городина). Найбільше по оте саме "гемюзе".

"Травоядний" народ – німці. Отої городини по крамницях, по базарах, по возах на рогах вулиць – цілі гори. Є така, що в нас її доволі, а є така, що зроду такої не бачив. Цибуля якась така зелена, завтовшки як навильник, а завдовжки як через Харківську вулицю... Є якась така не то ріпа, не то кавун, з чим його їдять, яке воно на смак – хіба його визнаєш. Незручно підійти до перекупки. Мовляв:

– Тьотю, а дайте я покуштую!

Коли вже торкнулись хазяйок, згадаю про "хазяйські" крамниці: м'ясні, рибні.

М'ясо подається в крамницях звичайно, особливого нічого. Тут Берлін не дорівнюється до Москви. Московські різники уміють показати м'ясо в крамницях. Так подасть тушу, що хочеться вп'ястись в неї зубами. В Берліні так не вміють.

Інтересніші крамниці з рибою. Рибу тут подають живою, в акваріумах, і бачиш, як там плавають лини, величезні щуки, довжелезні якісь в'юни... І раки там живі плавають. Хазяїн сачком рибку підхоплює – на вагу і "бітте шен".

Пройшли хазяйки. Хай ідуть.

Далі посунули прикажчики по крамницях. Багато велосипедів.

Далі рушили службовці по конторах і по бюрох. Сила велосипедів.

Далі – хазяї по бюрох, вищий урядовець по канцеляріях. Авто шумлять. Сила потім авто стоїть на середині вулиці перед державними й приватними установами, на хазяїв своїх чекають.

Тихо на вулиці.

9 годин.

Година санітарна. Миють – чистять вулиці. Виїздить якась лиха година, на локомотив подібна, а ззаду в неї якась така величезна щітка. Ні, не щітка, якийсь такий

великий гумовий барабан. "Лиха година" поливає, а барабан мие. Аж рипить та мие..

І вулиця після того чиста. І блищить.

11 година.

Пішли мадами по крамницях. З собачками. На автах і пішки.

Коли я збирався їхати за кордон, мене маленька одна дівчинка спитала:

- Дядю! А за кордоном бурзуї єсть?

- Поїду, - кажу, - побачу.

Тепер можу сказати:

- Єсть. Та ще й які єсть.

* * *

Далі що?

Далі хазяйки вертаються.

Потім школярі вертаються.

Потім службовці вертаються.

Потім робітники вертаються.

Хазяйки годині об 11-й.

Школярі - о 2-й.

Службовці - о 3-й-4й.

Робітники - о 6-й-7-й.

Робітники, як бачите, "перші" й уранці і ввечері. Вранці вони перші спереду, ввечері - ззаду.

* * *

Далі настає вечір.

О 6-й-7-й годині суне публіка по кінах та по театрах. А далі густо йдуть "погібшіє, но міліє созданія".

І в льокалях*, і в кафе грає музика.

Електрика називає місця, де розважаються, притискаючись одне до одного, особи і тої й другої статі.

Робітники лягають спати, бо їм завтра, як і сьогодні, треба бути першими.

Ходім і ми.

* * *

Коли я в оцій схемі берлінського дня чогось такого набрехав, то в усякім разі небагато. А не вірите - поїдьте перевірте.

Берлінські коні

Коней у Берліні є ще чимало, але вони так з усіх боків стиснуті підземкою, надземкою, автобусами, трамваями, автомобілями, що не "воскресать" їм уже!

Скоро-скоро в Берлінському зоологічному садку провідник, показуючи на гнідого в яблуках коня, казатиме екскурсіям:

- Кінь! Латинська назва: "Equus"! Колись дуже розповсюджена в Берліні тварина, а тепер от залишився один екземпляр, та й той з козинцями*...

Живуть коні в Берліні найбільше на пиві.

Чи то воно така традиція, чи, може, пиво треба возити не швидко, щоб воно не хлюпалось, а тільки це факт: пиво чомусь розвозять кіньми.

Великі-великі куцохвости equus'и волочать великі гарби з пивом.

Коні розгодовані до неймовірного: очевидно, вони пиво п'ють.

І безхвості. І не те, щоб у них хвости поодрізувано, ні, видко, що так вони й плодяться без хвоста...

"Усихає" берлінський кінь, з хвоста починаючи, і нічим йому, нещасному, перед смертю мух одганяти.

А що у нас, у Берліні, сум викликає, так це візники.

Є й вони ще, але їх небагато: машина нищить їх.

Візники старі-старезні, як і їхні коні!

Вони що мають своїх пасажирів.

І пасажири ж такі літами, як і коні, як і візники.

То ті пасажири, що бояться машини, не люблять її, не визнають її і демонстративно їздять кіньми.

Ви б подивилися на берлінського візника. Коли він підтюпцем проїздить берлінського вулицею.

Здається, що щось химерне, часів середньовіччя вдерлося в машинізовану юрбу.

Невеличка конячина, сумна, як "успеніє богородиці", тягне величезного, такого, як колись наші поміщики шестериками їздили, фаетона.

А на високих козлах сидить сумний і сердитий, старий літами і поглядами "Kutscher".

Він у циліндрі й лівреї.

А ще вище над ним, як радіо-щогла, стоїть застромлений у спеціальну дірочку батіг.

Тюпикає...

А скільки презирства, скільки зневаги в його погляді на оту безнастанну, кипучу й бурливу стюжку з автомобілів...

Здається, що ось він ізскочить із своїх козел, вихопить із спеціальної дірочки довжелезного батога, і потрощить тим батогом усі оці Бенци, Опелі, Дікзі, Форди!

Він їх тах битиме, так битиме, що летітиме на всі боки шкло, він посіче на капусту їхні шикарні подушки, а своїми величезними з дерев'яними підощвами черевиками він на порох перетре всі їхні магнетта.

Так він їх ненавидить.

Коли позад його зареве нетерпляче хапливий Бенц, - він ніби не звертає на його жаднісінької уваги!

Він його не чує! Він не хоче його чути!

Він не дає йому дороги!

І тільки з зів'ялих очей його блискавки миготять!

А в блискавках тих стільки серця, стільки безсилої люті!

Бо не в силі він уже нічого зробити, нема в його способу припинити галасливий, невблаганний, рвучкий гуркіт ненависного йому мотора.

Того мотора, що в йому захована сотні таких сил, як сила його гнідого чи вороного, чи сірого "Васька".

Через те він такий сердитий і разом з тим такий сумний.

Нещодавно проспівав свою "лебедину пісню" "Залізний Густав", найстаріший берлінський візник, що більше, як півстоліття прокучерував у Берліні.

Проїхав він останній раз.

Але проїхав не звичайно, проїхав урочисто з "помпою".

Він приїхав із Wann-see (Берлінського передмістя) аж до Парижу.

З цього зробили мало не національне свято!

Влаштували йому "цісарські" проводи.

Всі газети були повні кожнісінького його кроку.

На дорозі скрізь були організовані йому урочисті зустрічі.

Париж виходив зустрічати його аж до Версаля.

Одне слово - "помирать, - так з музикою".

Не в "Залізному Густаві", звичайно тут річ.

"Залізний Густав" - символ.

Разом з Густавом "одспівали" свою пісню всі, - і залізні, і дерев'яні, і конопляні Густави.

Ще рік-два, може трохи більше, і всі Густавові фаетони стоятимуть у Берлінському національному музеї, а їхні козинчасті коні підуть на підшви для шоферських черевиків...

І тільки в Зоологічному парку ходитиме тварина, що про неї казатимуть:

- Equus... і т. д., і т. д...

Знаєте, де ще тут "уживають" коней?

На весіллях!

Я вже, положим, про це згадував!

Молодого й молоду везуть до вінця обов'язково кіньми, в кареті.

Кажуть, що це традиція.

А по-моєму, то молода держиться в цих випадках за коні!

Все таки не так швидко обкрутять!

Хоче хоч якнебудь одтягти хвилину, коли вже їй, нещасній, на все життя залишаться три речі:

- Кіндер, кірха й кухня.

.***

Я б, на місці берлінських коней, утік би в наші Херсонські степи!
Там іще б пожив років із сотню, а тут їм погибать!
Порятунку нема!
Сильно бо гудуть мотори!

Примітки

"Берлінський день" – одна зі збірок "усмішок" Остапа Вишні, написаних ним внаслідок поїздки до Німеччини на лікування у санаторії. Друга збірка називається "Як із Харкова зробити Берлін". Обидві були видані 1930-го року у тодішній столиці України – Харкові – видавництвом "Книгоспілка", з ілюстраціями талановитого харківського художника – карикатуриста та ілюстратора – Бориса Марковича Фридкина. "Усмішки" з цих двох збірок, та декілька інших творів склали збірку "Вишневі усмішки закордонні", видану того ж року. Тут збірка "Берлінський день" представлена зі збереженням тогочасного правопису, котрий дещо відрізняється від сучасного. Коментарі до слів і речень, позначених у тексті зірочками (*), додані тут упорядником даної інтернет-публікації 2019 року.

... рояль Шредерівський... – Тобто рояль, виготовлений фабрикою роялів "К.М. Шредер", що її ще в 1816 році заснував німець Йоганн Фрідріх Шредер (1785-1852). Але було засноване і працювало це підприємство не у Німеччині, а в Росії, у Санкт-Петербурзі.

Шепетівка – місто у Хмельницькій області. У 1921-1939 роках станція Шепетівка, що знаходилася за 40 км від радянсько-польського кордону, була прикордонною. На станції проходив митний та прикордонний контроль осіб, що прямували у Польщу та з неї.

Здолбунів – місто у Рівненській області. До 1939 року перебувало у складі Польщі.

Станція "Могиляни" – з 1921 по 1939 роки була прикордонною станцією на радянсько-польському кордоні, першою станцією з польського боку.

Kaviar – кав'яр, риб'яча ікра, солена зі спеціями. Особливо цінується кав'яр з осетрових. .

... в клубі Блакитного... – Мається на увазі Республіканський Будинок літератури ім. Василя Блакитного, що у 1927-1931 роках функціонував як клуб письменників у Харкові за адресою вул. Мистецтв 4 (тоді вулиця називалася Червонопрапорною). Тепер у будинку міститься Радіоастрономічний інститут НАН України.

... із проф. Авериним... – Напевно мається на увазі професор Віктор Григорович Аверін (1885-1955), український вчений-зоолог.

Добре, як би було можна про Берлін так шрайб-шрайб і вже вам про весь Берлін нашрайбав. – Слово "шрайбати" походить від німецького "schreiben" (писати). Тут має кумедний відтінок через схожість із українським "шкрябати".

Шуцман – німецький поліціант.

Abort – туалет.

Харківський комунальний парк – так з 1920 по 1936 рік називався Центральний парк культури та відпочинку. До того він звався Миколаївським або Заміським парком, а з 1936 року і дотепер носить ім'я письменника Максима Горького.

Не писатиму про берлінські пиварні, не хочу. Хай собі "кажуть", ті кому можна це казати. – Мається на увазі, що автору не можна вживати пива та інших алкогольних напоїв через виразку шлунку, для лікування котрої він і приїхав до Німеччини.

"Червоні лави переможуть все... Нехай живе комуна і свободи стяг". – Рядки з італійської революційної пісні "Вперед, народе, йди", що в Україні її музично обробив Григорій Верьовка, а український текст склав Юрій Іванов-Меженко.

"Ашінґер" (нім. Aschinger) – підприємство громадського харчування в Берліні в ХХ столітті, відоме насамперед своїми пивними. Компанія була заснована в 1892 році двома вихідцями з Вюртемберга, братами Августом і Карлом Ашінґерами. Підприємство Ашінґеров домоглося небачених в Німецькій імперії успіхів і деякий час було найбільшим гастрономічним підприємством в Європі.

Церобкооп – Центральний робочий кооператив – мережа розповсюджених всіма теренами СРСР крамниць та їдалень задля забезпечення споживацьких потреб робочого населення.

Герман Мюллер (1876-1931) – німецький політик, член Соціал-демократичної партії Німеччини. Рейхсканцлер Німеччині в 1920 і 1928-1930-х роках.

Жлукто – корито круглої форми. У дерев'яних жлуктах в Україні відбілювали білизну. Тут слово використано в іронічному аспекті.

7 фун. – Сім російських фунтів дорівнює майже трьом кілограмам.

"Червоний Фронт" – "Рот Фронт" (Rote Front) – німецька комуністична політична і бойова організація в 1924-1933 роках, у складі якої було чимало ветеранів Першої світової війни.

Мементо! – Memento! – Пам'ятай! (латин.)

Льокалі – невеликі ресторани з музикою і танцями.

Козинець – хворобливе викривлення передніх ніг коня в колінах. Козинець є ознакою слабості кінських ніг і пониженої працездатності тварини.